

FAMILJEHOTELLET GANDVIK

Gandvik 8 i Djursholm, Danderyds kommun

Kulturhistorisk utredning och konsekvensbeskrivning
med anledning av värdshusbyggnadens
konvertering till bostäder

Familjehotellet Gandvik

Gandvik 8 i Djursholm, Danderyds kommun

Kulturhistorisk utredning och konsekvensbeskrivning med
anledning av värdshusbyggnadens konvertering till bostäder

Datum: 2020-11-12, rev. 2023-06-08

Beställare: Originat AB genom Ted Jeansson.

Wenanders Byrå
Björngårdsgatan 8
118 52 Stockholm
Tel: +46 70 614 14 55

Upprättad av:

Vicki Wenander, bebyggelseantikvarie, personcertifierad som sakkunnig för
kulturvärden enligt KUL2

och

Hanna Hörnsten vid Hörnsten Kulturmiljö (underkonsult), byggnadsantikvarie,
personcertifierad som sakkunnig för kulturvärden enligt KUL2
(ursprungshandlingen från 2020)

Omslagsbilder:

- Vårdshusbyggnadens fasad mot Vendevägen, hösten 2020.
- Vårdshusbyggnadens gavel mot Djursholms torg, med ett av Familjehotellets bostadshus i förgrunden, hösten 2020.
- En av Familjehotellets intima innergårdar, hösten 2020.

Där bildkälla ej anges är fotografierna tagna av Vicki Wenander.

INNEHÅLL

INLEDNING.....	5
Bakgrund.....	5
Handlingens användningsområde.....	5
Disposition.....	5
Metod.....	5
ANLÄGGNINGENS FÖRFATTNINGSSKYDD.....	7
Riksintresset Djursholm [AB38]	7
Gällande detaljplan	7
Kulturhistorisk klassificering	7
<i>DEL 1: OBJEKTSBESKRIVNING OCH ANALYS.....</i>	<i>8</i>
HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING.....	8
Anläggandet av villasamhället Djursholm.....	8
Uppförandet av Familjehotellet Gandvik	9
Ursprungsarkitektens intentioner	11
FAMILJHOTELLET GANDVIK IDAG.....	12
Anläggningen som helhet.....	12
Gemensamhets-/vårdshusbyggnaden	15
KULTURHISTORISK KARAKTÄR OCH KULTURVÄRDEN.....	20
Kulturhistorisk karaktärsbeskrivning.....	20
Kulturvärdesbeskrivning.....	20
<i>DEL 2: ANTIKVARISK KONSEKVENSBESKRIVNING.....</i>	<i>22</i>
Ändringarnas omfattning	22
Förslagets påverkan på anläggningens kulturvärden.....	27
Förslagets påverkan på kulturmiljön och den kulturhistoriska karaktären.....	27
<i>DEL 3: FÖRSLAG PÅ PLANBESTÄMMELSER I DETALJPLANEN.....</i>	<i>29</i>
Skydd av kulturhistorisk karaktär och kulturvärden i detaljplan.....	29
Karaktärsdrag att skydda genom egenskapsbestämmelser.....	29
Byggnadselement och karaktärsdrag att reglera med skyddsbestämmelser	29
Karaktärsdrag att skydda med varsamhetsbestämmelser	29

KÄLLOR.....	31
Internet.....	31
Otryckta källor	31

*Flygbild över Familjehemmet Gandvik. Källa:
https://www.danderyd.se/contentassets/2530364bb9be48ebb2f7206fe27a602a/start-pm_djursholms_torg-1.pdf*

Inledning

Bakgrund

Fastighetsägaren utreder möjligheten att bygga om den sedan flera år tillbaka tomställda gemensamhets-/vårdshusbyggnaden till bostadslägenheter. I samband med detta kommer en ny detaljplan att upprättas. Som en del av planarbetet ska behöva kulturvärdena hos det ännu kulturhistorisk oklassade Familjehotellet utredas.¹

Handlingens användningsområde

Denna handling svarar upp mot byggnadsnämndens beslutet om att fastighetens kulturvärden ska utredas. I handlingen redovisas fastighetens kulturhistoriska karaktärsdrag och kulturvärden samt hur den tänkta konverteringen kommer påverka kulturvärdena.

Disposition

Handlingen består av tre delar. *Den första delen* är en utredning av fastighetens kulturhistoriska karaktär och kulturvärden. *Den andra delen* består av en antikvarisk konsekvensbeskrivning som redogör för den inverkan på kulturvärdena som den tänkta konverteringen av vårdshusbyggnaden skulle innebära. *Den tredje och sista delen* ger förslag på vilka karaktärsdrag och byggnadsdetaljer som bör skyddas genom planbestämmelser i den nya detaljplanen, för att säkerställa att kulturvärdena hos anläggningen bibehålls och bevaras.

Den första delen av handlingen baseras på platsbesök (dock inte interiört i bostadshuset), kommunens kulturmiljöhandbok, nybyggnadsritningar för anläggningen, gällande detaljplan och allmän information om anläggningen på internet.

Den andra delen av handlingen baseras på det konverteringsförslag av gemensamhets-/vårdshusbyggnaden, som upprättats av Blueprint Inredningar AB. Förändringsförslaget består av plan- och fasadritningar daterade 2022-01-14, med tillhörande visualiseringar som visar hur den konverterade byggnaden kommer att förhålla sig till omgivningen.

Metod

Analysen baseras på DIVE-metodiken, som presenteras utförligt i Riksantikvarieämbetets översättning av den norske Riksantikvarens rapport *Kulturmiljöanalys: En vägledning för användningen av DIVE-analys*, från 2009. Rapporten finns att ladda ner på www.raa.se.

¹ Sammanträdesprotokoll BN 2020/3, daterat 2020-05-12.

DIVE-metodiken hjälper till att lyfta fram kulturarvets betydelse som resurs och kvalitet i samband med utveckling av landskaps- och bebyggelsemiljöer.

Strukturen för metodiken är att den är flexibel, metodiskt öppen, tvärspektoriell och samverkansorienterad. DIVE baseras snarare på *vad* som bör hanteras för att nå uppsatta mål, än att den innehåller exakta anvisningar om *hur* arbetet ska genomföras. Meningen är att man, med stöd av DIVE-metodiken, vid varje enskilt tillfälle ska välja ut och anpassa arbetet efter respektive projekts förutsättningar och behov. DIVE ska ses som ett hjälpmedel för att sortera, diskutera och bearbeta information i plan- och utvecklingsprocesser. DIVE ska vara en arena för ifrågasättande, kritiskt och kreativt tänkande och bana väg för tvärfackligt och tvärspektoriellt engagemang, samarbete, delaktighet och kommunikation.

De fyra bokstäverna står för: D = describe/beskriva, I = interpret/tolka, V = value/värdera och E = enable/aktivera.

DIVE-analysens struktur och principer

Analysprocessen

DIVE kan fungera både som ett integrerat planeringsunderlag och en självständig kunskapsprocess. I båda fallen är avsikten att omvandla kulturhistorisk information från passiv till funktionell kunskap genom ett kritiskt och kreativt, systematiskt och målmedvetet arbete. Analysens kulturhistoriska profil består av ett brett spektrum av naturbetingade och samhällsmässiga förutsättningar, föreställningar och teman. Strukturen baseras på fyra grundläggande frågor, som alla på olika sätt tar upp förhållandet och balansen mellan kontinuitets- och förändringsfrämjande krafter inom området.

D - Vad berättar dagens landskap och miljö om områdets ursprung, utveckling och karaktär?
I - Varför har vissa element och karaktärsdrag haft speciell betydelse i samhället?
V - Vilka historiska delar och karaktärsdrag har speciellt värde, kan de utvecklas och var går gränsen för vad de får?
E - Hur kan områdets utpekade, historiska karaktärsdrag och resurser förvaltas och utvecklas?

D = Describe (beskriva), **I** = Interpret (tolka), **V** = Value (värdera), **E** = Enable (aktivera)

De fyra frågorna besvaras i fyra steg: S1 – beskrivning, S2 – tolkning, S3 – värdering och S4 aktivering. Dessutom består analysen av Input – förberedelse och Output – sammanfattning. För att göra det lättare att följa beskrivningarna i vägledningen används olika färger vid genomgången av de olika stegen.

Dive-analysen kan ses som en kunskapsprocess, där de olika stegen hänger samman som länkarna i en kedja.

I vägledningen beskrivs stegen som fristående för att tydliggöra att de har olika betydelse under kunskapsutvecklingen. Praktiska erfarenheter visar att det är naturligt och lämpligt både att låta stegen överlappa och att arbeta parallellt med olika uppgifter. För att få en god samverksprocess och givande diskussioner kan det till exempel vara ändamålsenligt att arbeta med två steg parallellt (S1 och S2, S2 och S3, och S3 och S4).

Steg	Målsättning	Aktuella arbetsuppgifter
Förberedande	Input	Struktur och arbetsprogram för analysen
S1 Beskrivande	Områdets historiska karaktär	Etablera kunskapsöversikt, sammanställa, beskriva och bearbeta information om områdets ursprung, utveckling och karaktär
S2 Tolkande	Områdets historiska betydelse	Studera områdets historiska läsbarhet, betydelsebärande och förmedlande innehåll, integritet, autenticitet och tillstånd
S3 Värderande	Områdets värden och möjligheter	Diskutera de kulturhistoriska resursernas värde, utvecklingspotential, sårbarhet, tålighetsgränser och förändringskapacitet
S4 Aktiverande	Områdets handlingsmöjligheter	Definiera handlingsmöjligheterna för att aktivera kulturarvet, föreslå strategier och principer för förvaltning och utveckling
Sammanfattande	Output	Sammanfattning av analysens innehåll, resultat och rekommendationer

© Kulturhistorisk landsanalys

Utdrag ur Kulturmiljöanalys: En vägledning för användningen av DIVE-analys.

Anläggningens författningsskydd

Riksintresset Djursholm [AB38]

Fastigheten Gandvik 8 ingår i det av Riksantikvarieämbetet utpekade riksintresset "Djursholm [AB38]", ett av landets riksintressen för kulturmiljövården.

Motivering (2022-09-19) till riksintresset lyder:

Tidig villastad grundad på privat initiativ och en förebild för flera liknande efterföljande samhällen. Miljön återspeglar det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets framväxt av högborgerliga förstäder runt Stockholm och speglar boendet för det översta samhällsskiktet under denna tid (Stadsmiljö; villastad).

Uttrycken för riksintresse lyder:

Den oregelbundna gatu- och tomtstrukturen efter trädgårdsstadens internationella förebild. Anpassningen till terrängen och Djursholmsbanan, vars tidigare sträckning är synlig i landskapet. De gröna gaturummen med alléer och höga träd och tomtemas avgränsning med häckar, staket, grindar och murar ut mot gatan. Villabebyggelsen från 1880-talet fram till 1930-talet som speglar tidens arkitekturideal. Variationerna i villabebyggelsen, från de lite mindre och enklare villorna, till mer exklusiva villor med individuell utformning. Trädgårdarna som präglas av grönska och stora träd, både i form av naturtomter och lummiga trädgårdstomter. Arbetarbostäderna i kvarteret Vale. Djursholms slott som administrativt centrum i villastaden. Olika byggnader och anläggningar som uppförts för det tidiga samhällsbyggandet så som Djursholms vattentom, elverket, kapellet, församlingshemmet, samskolan, begravningsplatsen, parkerna och strandpromenaden. Vattentomet och Djursholms samskolas placering på höjder som gör de väl synliga i det omgivande landskapet. Roslagsbanan med hållplatser och tillhörande byggnader som visar järnvägens betydelse för etablerandet av villasamhället. Strandvägen med strandpromenad som löper längs strandlinjen och de allmänna grönytorna intill Stora och Lilla Värtan som skapar utblickar mot vattnet och in mot villabebyggelsen.

Gällande detaljplan

Den nu gällande detaljplanen är upprättad 1965 av Bertil Falck, som också var den gestaltande arkitekten till Familjehotellet. Planen fastställdes i juni 1966, inför att bostadsområdet skulle uppföras och innehåller därför inget skydd av områdets kulturvården, vars sig i form av skydds- och varsamhetsbestämmelser eller genom rivningsförbud.

Kulturhistorisk klassificering

Danderyds kommuns kulturmiljöhandbok togs fram 1991 och reviderades 2003. Den baseras, enligt 2006 års översiktsplan på inventeringar genomförda mellan 1972 och 1978, men bebyggelse uppförd efter 1950 ingår inte i handboken. Eftersom Familjehotellet Gandvik är uppfört därefter, är det inte omnämnt i kulturmiljöhandboken och det ingår inte heller i något av de utpekade bevarandeområdena. Fastigheten Gandvik 8 saknar således en kommunal kulturhistorisk klassificering.

Del 1: Objektsbeskrivning och analys

Historisk bakgrundsbeskrivning

Anläggandet av villasamhället Djursholm

Villasamhället Djursholm grundades på privat initiativ 1889 och var det första i landet av sitt slag. En förutsättning för att få tomterna sålda och det nya samhället att blomstra var den tågförbindelse till huvudstaden som invigdes redan 1890.

1889 inköpte Stockholm-Rimbo Järnvägs AB en tomt i kvarteret Gandvik, för där uppfördes en visningsvilla som skulle fungera som inspiration för tomtspekulanter. Redan året därpå byggdes visningsvillan om till restaurang, och tågstationen strax intill fick därför namnet Restauranten.

Restaurangen var länge en viktig social knutpunkt i samhället, men i mitten av 1950-talet lades den ner, för att 1963 eldas upp av brandkåren.

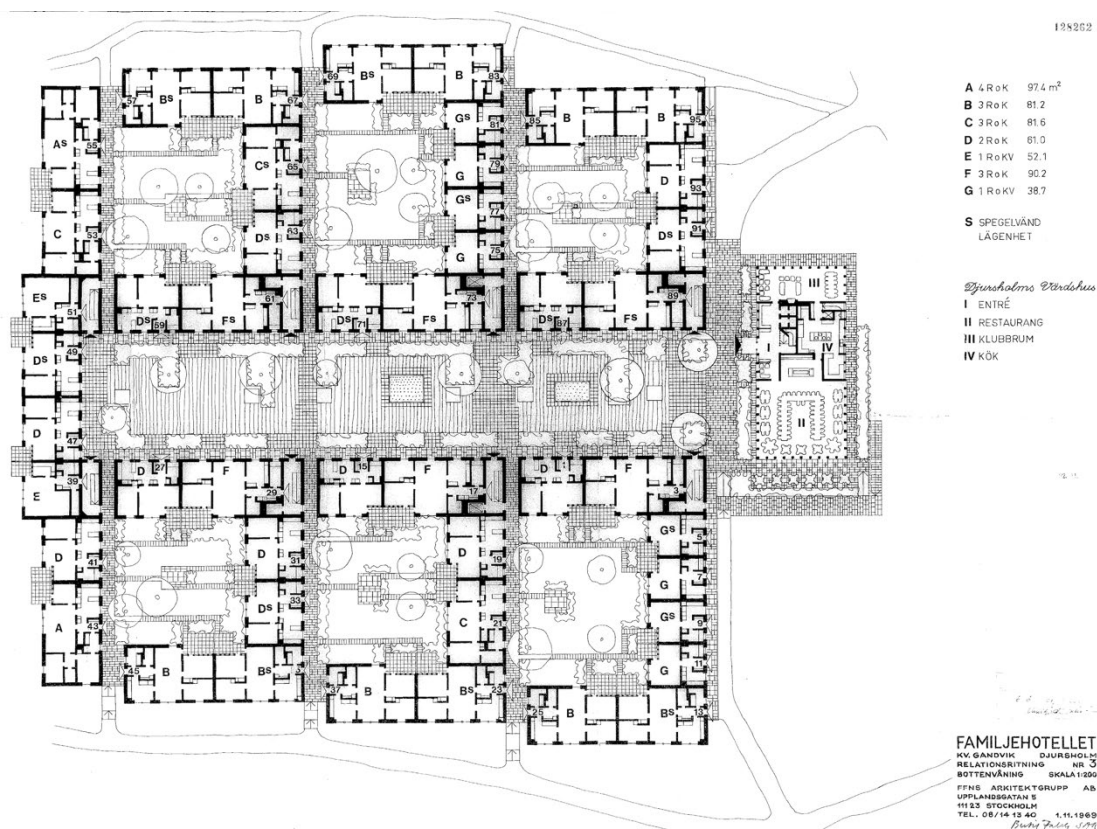
Utsnitt ur 1896 års karta över Djursholms villastad. Mitt i bilden ses Djursholmsbanans hållplats Restauranten och den byggnad inom kvarteret Gandvik som inledningsvis fungerade som visningsvilla, men som snart byggdes om till restaurang och hotell Källa: www.fordonsradio.se.

Uppförandet av Familjehotellet Gandvik

Efter att den gamla visningsvillan eldades upp, uppfördes ett par år senare, i slutet av 1960-talet ett flerbostadhusområde på platsen. Anläggningen, som fick namnet Familjehotellet Gandvik, gestaltades av arkitekten och djursholmsbon Bertil Falck vid arkitektkontoret FFNS som han ett par år tidigare hade varit med och grundat. Arkitekt Falck upprättade också den stadsplan för fastigheten, som än i dag fungerar som dess detaljplan.

Familjehotellet, som kan beskrivas som en typ av kollektivboende, utformades som ett antal kringbyggda bostadsenheter med egna innergårdar, organiserade runt en gemensam, långsmal torgyta. Under densamma iordningställdes ett underjordiskt garage. Bebyggelsen gavs en subtil asymmetri, där bostadsenheterna är lätt förskjutna i förhållande till varandra.

Situationsplan för området, med gemensamhetsbyggnaden längst till höger. Bostadsenheterna ligger utplacerade runt intima innergårdar, medan en gemensam torgyta löper genom området. Till höger i bild ligger den till synes fristående gemensamhets-/vårdshusanläggningen, med restaurang och klubbрум. Källa: Anläggningens nybyggnadsritningar som tillhandahållits av beställaren till denna handling.

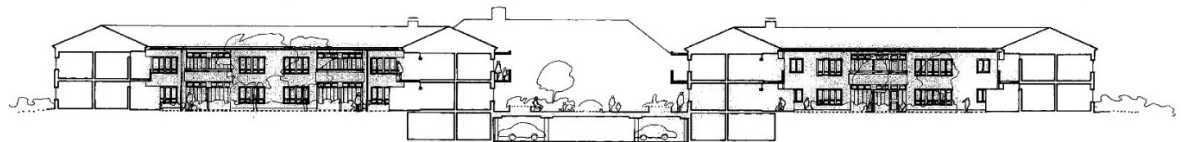

Mot nordost och Vendevägen uppfördes en gemensamhets-/vårdshusbyggnad, som visuellt uppfattas som fristående från den i övrigt sammanlänkade bostadsbebyggelsen. I själva verket står dock gemensamhetsbyggnaden på samma grundplatta som den övriga bebyggelsen. Dessutom gränslar byggnaden infarten till anläggningens underjordiska garage.

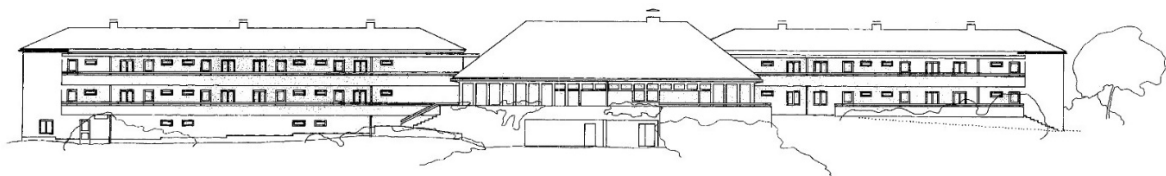
På gemensamhets-/vårdshusbyggnadens huvudplan iordningställdes en restaurang- och samlingslokal, med utsikt mot Samsöviken. I andra änden av byggnaden, in mot Djursholms torg, iordningställdes en klubblokal med öppen spis. Däremellan placerades byggnadens entré med tillhörande kapprum, restaurangköket och den trappa som leder från källaren och upp till byggnadens övervåning. I planbeskrivningen anges hur byggnaden var tänkt att användas: ”

Utåt, mot omgivningen, gavs anläggningen en sluten och monumental gestaltning, medan dess inre fick en mer intim karaktär, med den gemensamma torgytan och de grönskande innergårdarna som omsluts av respektive bostadsenhet.

Anläggningen uppfördes av, särskilt för sin samtid, mycket högkvalitativa och slitstarka material, som tegel, betong, koppar, glas och trä, med nedtonad färgsättning.

TVÄRSEKTION

MOT NORDOST

I den övre sektionen framgår hur bostadsenheterna vänder sig mot intima innergårdar, medan den nedre fasaden visar hur bostadsenheterna är slutna ut mot omgivningen. Mitt i den nedre bilden återfinns vårdshusbyggnadens ursprungsfasad mot Vendevägen. Källa: Anläggningens nybyggnadsritningar som tillhandahållits av beställaren till denna handling.

Ursprungsarkitektens intentioner

Bertil Falck och FFNS, det arkitektkontor han var en del av², hade möjlighet att ta ett helhetsgrepp på gestaltungsuppgiften för familjehotellet, som skulle bestå av ett hundratal lägenheter och tillhörande serviceanläggningar. Tack vare planbeskrivningen till den stadsplan han upprättade i samband med projektet, går det att i efterhand få en uppfattning om vilka intentioner som var styrande.

I planbeskrivningen står bland annat om hur man förhöll sig till skalan och utformningen på den nya bebyggelsen:

Husens höjd en och två våningar har dikterats av dels kravet på anpassning till omgivande bebyggelse och dels önskan om en intim skala inom anläggningen.

Anläggningens storlek och den relativt höga koncentrationen är betingad av ekonomiska faktorer. Gemensamhetsanläggningen kräver många nyttjare och byggnadskostnaderna hålls nere genom begränsat byggnadsområde bl. a.

Typiskt för bostäderna är att de grupperar sig kring intima gårdar och att man når dem antingen direkt från markplanet eller via en loftgång en trappa upp. Mot denna entrésida vetter endast servicerum, som kök, bad och förråd.

Närmast Vendevägen med utsikt ner mot Samsöviken ligger restaurant med kök. Inlastningen till denna sker i ett undre plan, vilket också är garage-, förråds- och skyddsrumspan.

I planbeskrivningen anges också att man ville att marken ner mot vattnet skulle bibehållas obebyggd:

Den lägre något sankta delen [av fastigheten], förblir obebyggd. Därigenom sparas de värdefullaste träden.

Byggnadsområdets indragande från Vendevägen bevarar möjligheten att vid torget känna närheten till sjön och båtarna.

² Bertil Falck (1925-2020) var utbildad vid Kungliga Tekniska Högskolan och Kungliga Konsthögskolan. 1958 grundade han arkitektkontoret FFNS, tillsammans med Carl-Erik Fogelvik, Gunnar Nordström och Erik Smas. Arkitektkontoret var ett av de kollektivt organiserade kontor som på ett framgångsrikt sätt anpassade sig till de stora byggprogram som, bland annat på grund av miljonprogrammet, genomfördes i Sverige under 1960- och 1970-talen. Firman växte snabbt och låg bakom såväl bostadshus som bibliotek, vårdbyggnader och industrier. Med tiden förvärvade FFNS fler andra arkitektkontor och konsultbolag, och ombildades till slutligen till koncernen SWECO.

Familjehotellet Gandvik idag

Anläggningen som helhet

Anläggningen har till stor del bibehållit sin ursprungliga utformning och gestaltning. Det gäller såväl utemiljön som bebyggelsen. Tack vare ett omsorgsfullt förvaltande, i kombination med anläggningens högkvalitativa och tåliga ursprungsutförande har bebyggelsen åldrats väl ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Det är fortfarande lätt att utläsa och förstå de gestaltningsmässiga och funktionella ambitionerna med anläggningen.

De förändringar som trots allt genomförts, har utförts med ett formspråk och med material som ansluter väl till anläggningens karaktär. De mest påtagliga förändringarna av exteriören består av en tillbyggnad av värdshusbyggnaden mot Vendevägen på 1980-talet och en utökad parkeringsyta i slänten ner mot Samsöviken i början av 2000-talet.

Anläggningen sedd från rondellen vid Djursholms torg, med ett av bostadshusen till höger och gemensamhets-/värdshusbyggnaden i bakgrunden, till vänster.

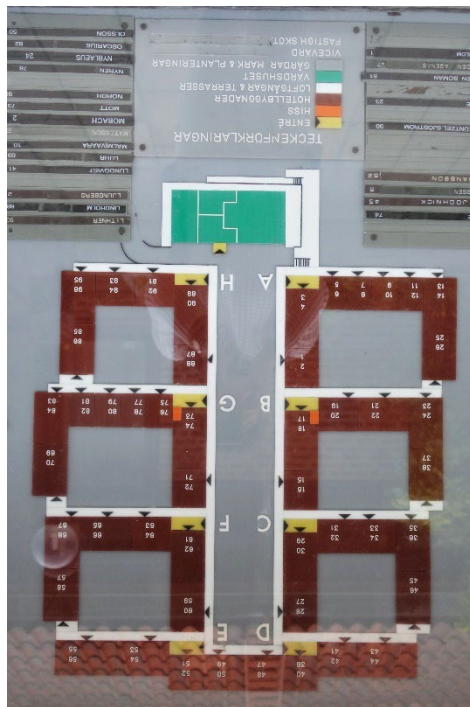

Familjehotellet Gandvik, sett från norr, med gemensamhets-/vårdshusbyggnaden till vänster i bild. Den ligger som avslutande front mot Vendevägen, i den till planen båtformade anläggningen.

Till vänster: Anläggningens fasader ut mot omgivningen är relativt slutna. Till höger: Till skillnad mot anläggningens innergårdar som är blomstrande och intima.

Till vänster: Anläggningens planform, med gemensamhets-/vårdshusbyggnaden som en grön rektangel i bildens övre höm. Till höger: Den gemensamma torgytan, centralt belägen i anläggningen, kringgärdas av bostadsenheterna. Lanteminema i mitten av torgytan förser det underliggande garaget med dagsljus. Den ena kortsidan av torgytan avslutas med gemensamhets-/vårdshusbyggnaden med sitt karaktäristiska tegeltak fonden.

En av anläggningens grönskande innergårdar, som utgör de mer privata delarna av utemiljön.

Gemensamhets-/vårdshusbyggnaden

Även vårdshuset är i huvudsak mycket välbevarad från uppförandetiden, både in- och utvändigt. De större förändringar som genomförts består av den tillbyggnad mot Vendevägen som tillkom på 1980-talet och en indragen takkupa i takfallet ner mot vattnet.

Vårdshusets framsida mot Vendevägen, med anläggningens underliggande garageinfart, med 1980-talets tillbyggnad ovanpå. Den blågrå målningsfärgen på den ursprungligen råa betongen är sekundärt tillkommen. I övrigt ser byggnaden ut som den gjorde när den uppfördes.

Till vänster: Vårdshusbyggnadens ena gavel, sedd från promenadstigen vid Henrik Palmes allé. Till höger: Vårdshusbyggnadens andra gavel, sedd från slätten ner mot Samsöviken.

Till vänster: Längs med fasaderna mot Djursholms Torg och Vendevägen löper smala terrasser med betonggräcken och överliggare av trä. Till höger: Vy mellan vårdshusbyggnaden och bostadsenheterna, med riktning mot Samsöviken.

Till vänster: Mellan vårdshusbyggnaden till höger och bostadsenheterna till vänster löper ett gångstråk genom området. Till höger: Vårdshusbyggnadens entré, med dess uppglasade vindfång.

Till vänster: Innanför vindfånget ligger vestibulen med kalkstenslagt golv. Utrymmet leder dels till restaurangen, dels till klubbrummet. Mitt emot byggnadens entré och bakom den glasade väggen på bilden finns den trärappa som förbinder byggnadens våningsplan. Till höger: Därren in till byggnadens klubbrum.

Till vänster: Vy genom det långsmala klubbrummet, som ligger längs husets ena kortsida, med fönster mot tre väderstreck. På golvet ligger fiskbensmönstrad parkett och vid den täta väggen står en öppen spis. Till höger: Klubbrummets eldstad.

I den del av huset som vetter mot slätten och Samsövikén ligger restaurangen, som liksom klubbbrummet har fönster mot tre väderstreck.

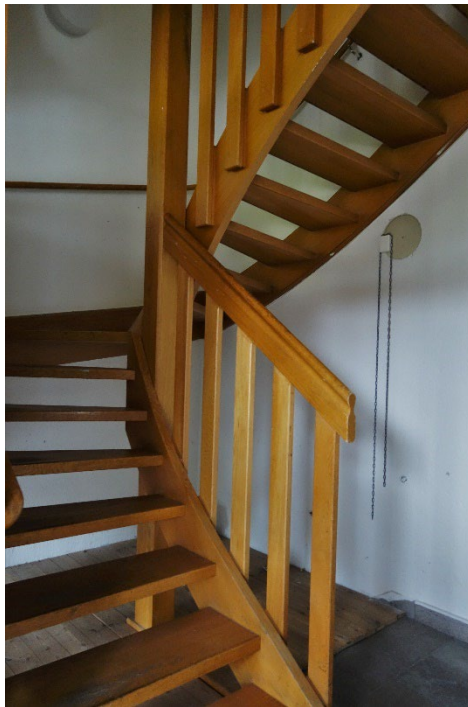

I restaurangens inre del finns serveringsskåp och en dörr som leder in till det bakomvarande köket.

Det sekundärt tillkomna rummet på övervåningen, med fönster mot Samsövikén.

Till vänster: Trärappan som löper genom byggnaden. Till höger: Vy genom köket. Längst bort i bild ses dörren in till restaurangen.

Kulturhistorisk karaktär och kulturvärden

Kulturhistorisk karaktärsbeskrivning

Familjehotellet Gandvik är på många sätt en högmodernistisk tolkning av det tidiga 1900-talets trädgårdsstäder, både när det gäller gestaltning och funktion.

Anläggningen har en enhetlig och sammanhållen gestaltning, samtidigt som den innehåller en subtil variation, vilket gör att området uppfattas som intimt och varierat, trots att det är relativt storskaligt. En bidragande faktor är också att bebyggelsen är lågmäld, både till höjd och gestaltningsmässiga attribut. Här ges plats för människan att känna sig hemma och att trivas.

Även anläggningens slutenheten mot omvärlden och öppenhet inåt, för tanken till trädgårdsstaden, vars målbild var att ett samhälle inte fick växa sig för stort eller vara för trångt. Detsamma gäller för omsorgen om utemiljön och mångfalden av grönska, men till skillnad från det tidiga 1900-talet är växtmaterialet inte sprunget ur husbehovsodling utan enbart till lyst.

Ytterligare ett karaktärsdrag med koppling till trädgårdsstaden, är omsorgen om detaljutföranden och de medvetna och väl samordnade materialvalen, men till skillnad från det tidiga 1900-talet domineras inte bebyggelsen av trä och puts utan av omålad betong och hårdbränt tegel.

Även anläggningens funktion och sättet att disponera det lilla samhället Gandvik bär drag av trädgårdsstadens vision om att tillskapa det goda boendet för dess invånare. Bostädernas inbördes organisering, där alla får en avskild plats utan att hamna utanför, och närheten till vardaglig service inom området, är typiskt för trädgårdsstaden. I Familjehotellet Gandviks fall förlades servicefunktionerna, i en separat gemensamhetsbyggnad och är något avskild från bostadsenheterna, men samtidigt på en framhållen plats i stadslandskapet, så att byggnaden också kunde bära rollen som identitetsskapare och (på kvällarna) ljuslykta för anläggningen som helhet. På samma sätt som anläggningen i övrigt var gemensamhets-/vårdshusbygganden ursprungligen sluten mot omvärlden genom att dess entré var vänd in mot bostadsenheterna.

Kulturvärdesbeskrivning

En plats eller bebyggelses kulturvärden består i allmänhet av ett antal delvärden som tillsammans bildar helheten. Så är fallet även med Familjehotellet Gandvik. Anläggningens kulturvärden kan beskrivas som:

- Familjehotellets har under mer än 50 år legat på den för Djursholm så strategiska platsen i samhället, strax intill Djursholms torg och på en mindre höjd ovanför släntlandskapet ner mot Samsöviken. Anläggningen

har således varit i blickfånget för många under lång tid, varför den kommit att få ett **identitetsskapande värde för Djursholm**. Att vårdshusbyggnaden bär på en lång historia som mötes- och samlingsplats är en förstärkande faktor.

- Familjehotellet är en direkt efterföljare till den restaurang- och hotellbyggnad som uppfördes på platsen i samband med att samhället anlades. Även om den nuvarande bebyggelsen gestaltningsmässigt inte har någon koppling till sin föregångare, bär dess funktion på ett **kontinuitetsvärde**.
- Anläggningen är uppförd med en för sin tid mycket hög arkitektonisk och byggteknisk kvalitet, dessutom gestaltad av en namnkunnig arkitekt vid ett av de mest kända arkitektkontoren för tiden. Få bostadsanläggningar från det sena 1960-talet har så höga arkitektoniska kvaliteter, både vad det gäller gestaltning som byggtekniskt utförande. Med sin starka gestaltning och byggtekniska kvalitet är Familjehotellet en god representant för 1960-talets arkitektur och stadsbyggnadsideal. Detta innebär att anläggningen besitter såväl **höga arkitektoniska som arkitekturhistoriska värden**.
- Anläggningens utemiljö är som helhet synnerligen välplanerad och uppvisar en för tiden ovanligt hög omsorg om såväl utrustning som växtmaterial. Det gör att anläggningen besitter **höga trädgårdshistoriska och landskapsarkitektoniska värden**.
- Anläggningen är som helhet och med tanke på dess ålder osedvanligt välbevarad, vilket bland annat kan tillskrivas den höga arkitektoniska och byggtekniska kvaliteten. Tack vare att anläggningen är så välbevarad kan den också tillskrivas **hög autenticitet**.
- Att Familjehotellet är uppfört som en typ av kollektiv bostadsform, där de boende kunnat ta del av service inom anläggningen, gör att den till en representant för en bostadstyp som med jämna mellanrum uppstår i samhället. Detta gör att anläggningen även har **ett visst samhällshistoriskt värde** på nationell nivå.

Som helhet besitter Familjehotellet så höga kulturvärden att anläggningen, det vill säga bebyggelseområdet, bedöms leva upp det krav som ställs för att den ska omfattas av plan- och bygglagens förvanskingsförbud, enligt åttonde kapitlets 13:e paragraf (PBL 8:13).

Del 2: Antikvarisk konsekvensbeskrivning

Ändringarnas omfattning

Ändringen består i att den befintliga gemensamhets-/vårdshusbyggnaden konverteras till ett flerbostadshus. Kortfattat innebär konverteringen att:

- Den befintliga byggnadens rivs i huvudsak ner bjällklaget ovanför garageplanet. Fasadtegel och takmaterial demonteras för om möjligt återanvändas när den nya påbyggnaden uppförs. Den nya byggnaden förses med ytterligare ett våningsplan och genom att den fördjupas, blir den också större till ytan.
- Den nya byggnaden förses med ett tegeltak på liknande sätt som befintligt, men med ett flackare takfall.
- Principen med de stora fönsterpartierna hos dagens byggnad flyttas upp till det nybyggda våningsplanet.
- Både det befintliga och det nya våningsplanet förses med terrasser på byggnadens kortsidor.
- Mot Vendevägen förses fasaden med tre balkonger, medan den sekundärt tillkomna utbyggnaden från 1980-talet förvinner.
- Infarten till det underjordiska garaget bibehålls.
- Den nya byggnadens placering i plan, i förhållande till de befintliga bostadsenheterna och den gemensamma torgytan kommer inte att förändras.
- Fasadmaterial och utföranden kommer i huvudsak att vara desamma som idag, det vill säga mörk tegelmurning och betong på fasaderna och rött tegel på taket. Snickerierna kommer att få en mörk kulör som påminner om dagens, medan balkong- och terrassräcken kommer att vara av smide, ett material som inte återfinns på byggnaden idag.
- Interiört kommer all fast inredning och stomkomplement att rivas, inklusive den öppna spisen. Planlösningen kommer att bli helt förändrad, vilket innebär att merparten av den interiöra stommen kommer att rivas.

Sammanfattningsvis kommer konverteringen att innebära att den befintliga gemensamhets-/vårdshusbyggnaden i huvudsak försvinner, både funktionellt och materiellt, för att ersättas av en ny byggnad vars gestaltning och materialval inspirerats av sin föregångare. Fastighetsägaren har dock för avsikt att bibehålla så mycket som möjligt av de bärande elementen i byggnadens stomme.

Gemensamhets-/vårdshusbyggnadens fasad mot Vendevägen hösten 2020.

Blueprints visualisering av hur den nya fasaden mot Vendevägen är tänkt att gestaltas.

Gävelfasaden mot Djursholms torg hösten 2020.

Blueprints visualisering av hur byggnaden kommer att upplevas från Djursholms torg.

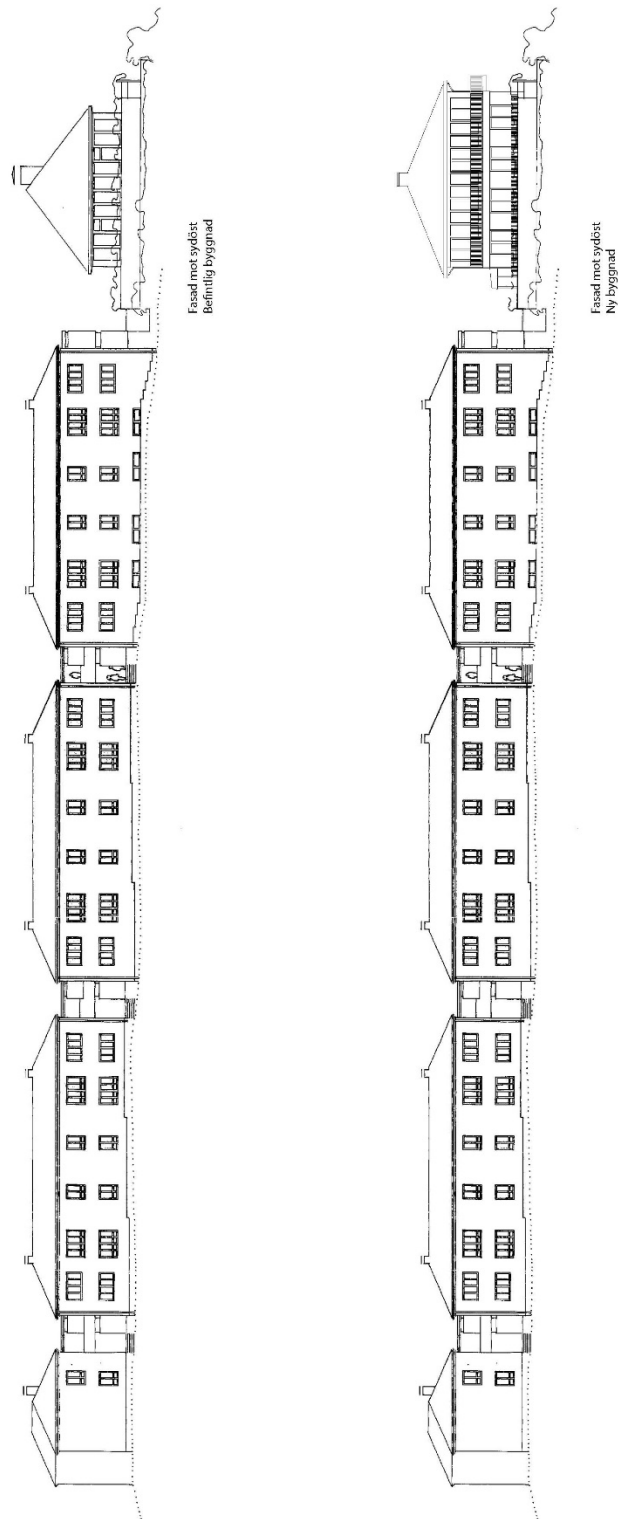

Gemensamhets-/vårdshusbyggnadens fasad in mot anläggningens gemensamma torgyta hösten 2020.

Blueprints visualisering av hur byggnaden kommer att upplevas från anläggningens gemensamma torgyta.

Blueprints jämförande visualisering av befintlig siluett respektive hur anläggningens siluett kommer att bli om vårdhusbyggnaden förändras i enlighet med förslaget.

Förslagets påverkan på anläggningens kulturvärden

Den föreslagna förändringen kommer att medföra negativ påverkan på anläggningens kulturvärden, både vad gäller dess upplevelsevärden och dokumentvärden. Däremot är det inte nödvändigt att den negativa påverkan på kulturmiljön och anläggningens kulturhistoriska karaktär behöver bli lika stor (se vidare i nästa kapitel).

Förändringen kommer framför allt att påverka anläggningens välbevarade helhetsmiljö negativt eftersom världshusbyggnadens till stora delar rivs. Det minskar anläggningens autenticitet, vilket i sin tur även påverkar anläggningens arkitekturhistoriska värde.

Även anläggningens identitetsvärde, kontinuitetsvärde, socialhistoriska värde och samhällshistoriska värde kommer att påverkas negativt när gemensamhetsfunktionerna i den befintliga byggnaden försvinner. Berättelsen och minnet av världshusverksamheten kommer att blekna och nya minnen av likande sort kommer inte att uppstå i samhället. Dessutom kommer berättelsen om familjehotellets kollektiva funktion att blekna och bli allt mindre begriplig när gemensamhetsbyggnaden inte längre finns kvar.

Förslagets påverkan på kulturmiljön och den kulturhistoriska karaktären

Förslagets påverkan på stadsrummet: Eftersom den nya byggnaden blir både högre och bredare kommer den att annonsera sig tydligare mot omgivningen än vad dagens byggnad gör. Ur ett kulturmiljöperspektiv bedöms påverkan på stadsrummet dock bli begränsad och därmed på en acceptabel nivå. Påverkan på riksintresset för kulturmiljövärden bedöms som låg.

En förutsättning för bedömningen ovan är att materialval och detaljutföranden är väl samordnade med ursprungsanläggningens gestaltning och att den byggtekniska kvaliteten blir minst lika hög som hos den befintliga byggnaden.

Förslagets påverkan på anläggningen: Den nya byggnadens utökade volym medför att den, sedd utifrån, kommer att visuellt uppgraderas i förhållande till bostadsenheterna, men denna skalförskjutning bedöms vara acceptabel, bland annat eftersom ursprungsanläggningens planform och välbalanserade asymmetri kvarstår. Även sedd inifrån den gemensamma torgytan kommer den nya och högre byggnaden att ta mer visuell plats i utemiljöns blickfång. Även detta bedöms som möjligt utan att kulturmiljön tar skada.

En förutsättning för bedömningen ovan är att materialval och detaljutföranden är väl samordnade med ursprungsanläggningens gestaltning och att den byggtekniska kvaliteten blir minst lika hög som hos den befintliga byggnaden.

Förslagets påverkan på gemensamhets-/vårdshusbyggnaden: Konverteringen innebär att den befintliga gemensamhets-/vårdshusbyggnaden i huvudsak försvinner helt eftersom troligtvis endast några få delar, som betonggrunden och möjligen någon ytterligare byggnadsdel, kommer att bibehållas.

Projektet innebär också att den välbevarade 1960-talsinteriören går förlorad i sin helhet, och detsamma gäller för anläggningens gemensamhetsfunktioner i byggnaden.

När det gäller den enskilda byggnaden är påverkan på kulturmiljön mycket negativ, men eftersom de bärande karaktärsdragen hos ursprungsbyggnadens exteriör överförs till den nya byggnaden, kommer vårdshusbyggnadens roll som identitetsskapare för anläggningen att till viss del flyttas vidare till dess efterföljare.

Del 3: Förslag på planbestämmelser i detaljplanen

Skydd av kulturhistorisk karaktär och kulturvärden i detaljplan

Genom att reglera utformningen av den nya byggnaden och skydda värdefulla karaktärsdrag och byggnadsdetaljer i detaljplan, säkerställs att anläggningens kulturhistorisk karaktär och kulturvärden bevaras och bibehålls. Nedan ges ett första förslag till utformning av planbestämmelser. Tanken är att förslaget ska fungera som diskussionsunderlag och anpassas till förutsättningar och process under det fortsatta planarbetet.

Karaktärsdrag att skydda genom egenskapsbestämmelser

När det gäller den nya byggnaden föreslås att följande egenskaper regleras genom egenskapsbestämmelser i detaljplanen:

- Byggnadshöjd, så att byggnaden inte kan bli högre än vad som skisserats.
- Takutformning, så att det säkerställs att den nuvarande byggnadens takfotsutformning samt takmaterial återskapas i den nya byggnaden.
- Placering och storlek på balkonger och terrasser, så att det säkerställs att dessa passar till områdets arkitektoniska stildräkt och gestaltungsgrammatik.
- Exteriöra fasadmateriäl, så att det säkerställs att den nya byggnaden gestaltas med fasadmateriäl och utföranden som överensstämmer med den nuvarande byggnadens gestaltning samt att kompletterande materiäl och utförandens anpassas till karaktären hos bebyggelseområdet som helhet.
- Exteriör färgsättning och ytbehandling, så att det säkerställs att dessa gestaltungsuttryck anpassas till och överensstämmer med den nuvarande byggnadens och ursprungsbebyggelsens gestaltning.

Byggnadselement och karaktärsdrag att reglera med skyddsbestämmelser

När det gäller den befintliga anläggningen föreslås att följande skyddsbestämmelser införs i detaljplanen:

- Oputsade tegelfasader ska bevaras.
- Fönster och portar ska bevaras.
- Trapphusens kalkstenstrappor med smidesräcken ska bevaras.

Karaktärsdrag att skydda med varsamhetsbestämmelser

När det gäller den befintliga anläggningen föreslås att följande varsamhetsbestämmelser införs i detaljplanen:

- Bebyggelsens exteriöra ursprungsgestaltning, med karaktäristiska fasadmaterial och färgsättning, ska bibehållas.
- Taksprång och loftgångar ska bibehållas.
- Omålad betong i fasad får ej målas.
- Gårdsmiljöernas utformning, med promenadgångar, cementplattor och odlingslådor av cement, ska bibehållas.
- Bebyggelsens slutna karaktär utåt (och intima karaktär inåt) ska bibehållas.
- Öerljusen till garaget ska bibehållas.

KÄLLOR

Internet

www.danderyd.se: Gällande detaljplan för fastigheten och kommunens kulturmiljöhandbok.

www.fordonsradio.se: 1896 års karta över Djursholm.

www.raa.se: Kulturmiljöanalys: En vägledning för användningen av DIVE-analys.

www.sweca.se: Information om FFNS historia.

Otryckta källor

Fastighetsägarens arkiv: Nybyggnadsritningar.

